

APPENDIX: OM IDENTITET OG KARAKTERISERING.

I det foregående har jeg søgt at adskille to former for identitet. Den ene er den Tranekjær går ud fra, og som jeg måske kunne kalde formel identitet. Som den beskrives gennem diverse overensstemmelsesprocedurer er den en ekstrem form for lighed eller ækvivalens, og som sådan principielt uafsluttelig. Alternativet, som jeg har anvendt, når jeg har argumenteret for, at folk kan beskæftige sig med samme ting på forskellig måde, vil jeg kalde materiel identitet. Det er ikke en ekstrem form for lighed, men står derimod for entydighed, og har at gøre med sådanne begreber som udvælgelse, afmærkning og fastholden. Identificeringsprocessen er principielt og praktisk afsluttelig. Som eksempel kan nævnes "den genstand, der befinder sig der og der på det og det tidspunkt", "den genstand jeg har afmærket på den og den måde".

Ved den formelle identitet er forholdet mellem identitet og beskrivelse flydende. Ved den materielle identitet er forholdet det helt klare, at når identiteten er fastslået, kan ikke to modstridende beskrivelser accepteres som gyldige. Inden identiteten er fastslået, (eller hvis blot en formel identitet er givet) kan en modstrid i to videre beskrivelser skyldes, at man har beskrevet to forskellige ting. Efter at den materielle identitet er fastslået, kan to modstridende beskrivelser kun skyldes en uenighed, eller at mindst en af parterne tager fejl.

Det væsentlige er nu, at den materielle identitet er en forudsætning for at kunne adskille, hvornår vi undersøger folk, og hvornår vi undersøger verden i øvrigt. En adskillelse der er nødvendig, hvis psykologien skal kunne anvendes praktisk.

Folk må nemlig beskrives ved hvilke adaptive reaktioner (hos Tranekjær hvilke emner), de har eller kan have i hvilke situationer, hvor disse situationer må være entydigt bestemt af

eksperimentatoren. Reaktionen (fx f_{ps} udtalelse) kan være i overensstemmelse eller uoverensstemmelse med situationen. Lad os sige, at den er i uoverensstemmelse. Eksperimentatoren må da bestemme sig for og fastholde sin beskrivelse af situationen for at kunne vurdere f_{ps} reaktion som et udtryk for dennes system. Hvis han omvendt lod sig "overtale" af f_p (fx konstaterede, at dennes beskrivelse af situationen svarede til en faktisk foreliggende situation) drev kan ikke psykologi, men fik noget at vide om verden.

Eksperimentatoren må altså gå ud fra, at den situation (stimulus eller miljø) som er tilstede, når han ikke selv "kigger", men f_p "kigger", er den samme, som den der er tilstede, når han selv "kigger". Den realistiske antagelse om, at tingene også er der når man ikke ser dem, er altså ikke blot et filosofisk, men i høj grad er praktisk spørgsmål, der også af praktiske grunde ikke kan besvares benægtende.

Så vidt jeg kan se, er netop dette materielle identitetsbegreb også nødvendigt i naturvidenskaberne, og især nødvendigt for at man kan sige, at visse størrelser eller egenskaber beskriver eller karakteriserer visse genstande og ikke andre.

Fysikkens lovmæssigheder udviser det meget heldige særpræg, at de i meget høj grad kan formuleres og manifesteres (og efterprøves) igennem, at visse dele (f.eks. kugler og fjedre) som indgår i det system, der skal beskrives, får tilknyttet tal (parametre), som følger dem igennem det forløb, der beskrives, f.eks. en begyndelses- og en sluttilstand. Omvendt kan man ved at starte i de almene lovmæssigheder og udskifte forskellige dele i systemet få bestemt disses parametre, som størrelser, der "karakteriserer dem", d.v.s. i kortere eller længere tid følger dem. (f.eks. masse, ladning).

For at disse procedurer kan gennemføres må man imidlertid gå ud fra, at de indgående dele kan identificeres, genfindes igennem et forløb. Det er her påfaldende, at man ikke behøver (og heller ikke forsøger) en udtømmende beskrivelse af disse dele (det er jo netop udvidelse af denne beskrivelse,

man er interesseret i at finde). Det er derimod fuldt tilstrækkeligt at f.eks. en serie partikler er identificeret ved deres rækkefølge, at genstande kan afmærkes på genkendelig og adskillelig måde, eller blot at man går ud fra, at ting man har skruet fast, ikke pludselig hopper væk og erstattes med andre. (For at imødegå en indvending må jeg med det samme sige, at helt så pænt går det ikke i kvantemekanikken. Imidlertid er det ifølge Bohr netop en forudsætning for den kvantemekaniske beskrivelse, at vi går ud fra en række antagelser som de nævnte for de makroskopiske dele af opstillingerne).

Vi behøver ikke engang at afmærke genstandene for at de er tilstrækkeligt identificerede. Har vi f.eks. en række fjedre og genstande, behøver vi intet andet at vide om dem på forhånd, end at vi opbevarer dem i en række afmærkede æsker, hvor vi lægger dem tilbage igen. Ved at bringe fjedrene og genstandene i parvis kontakt og måle accelerationerne har vi tilstrækkeligt materiale til at bestemme forholdet mellem alle masserne og mellem alle fjederkræfterne, blot vi hele tiden holder orden på de afmærkede æsker. Kender vi endvidere blot en af masserne, kender vi samtlige andre parametre i systemet. Her er vi så langt fra en omhyggelig identificering ved hjælp af ligheder, som vi kan være, og alligevel er det eksakt naturvidenskab. På den anden side er det klart, at et formelt identitetskrav intet kunne udrette. Hvordan kunne jeg gardere mig mod, at en af fjedrene blev byttet om med en anden, der så lige sådan ud (altså var identisk med hensyn til alt, hvad jeg kunne finde på før forsøget), men som bare havde en anden fjederkraft (det jeg skulle undersøge i forsøget). (Hvis jeg vil sikre en tings identitet, er det klogere at låse den inde end at beskrive den). Hvis denne forbytning skete under forsøget, ville jeg ikke finde en for fjederen karakteristisk kraftparameter.

I et forsøg som det nævnte ville man sige, at den fundne fjederkraft karakteriserede fjederen, men ikke at alle accelerationerne karakteriserede fjederen, for de afhænger jo af, hvilke masser fjederen skal accellere. Derimod er det rigtigt,

at hver accelleration afhænger af fjederen, foruden naturligvis af massen. Der er her en vigtig adskillelse af "karakterisere" og "afhænge af", som jeg mener Tranekjær ikke oprettholder, når han siger, at vi er karakteriseret igennem, hvilke emner vi er eller kan være os bevidst. For vel afhænger det af "os", men det karakteriserer os ikke, thi det afhænger også af, hvilke emner der er i verden.

Det fp. evt. karakteriseres af, er generelle træk ved hans organisme og dermed ved hans adaptive reaktioner (herunder tale) i relation til en velidentificeret omverden (herunder det ydre sprogsystem).

En sammenblanding af "afhænger af" og "karakteriserer", som den Tranekjær begår, ville svare til, at vi "karakteriserede" en radio ved indholdet af de udsendelser den transmitterede. Herved ville vi komme til at tilskrive radioen en række træk, som med rette måtte siges at karakterisere det signal, den havde modtaget og som i forhold til radioen var "tilfældige". Derimod kan man karakterisere en radio ved en såkaldt "karakteristik" for, hvilken type impulser den transformerer og efter hvilke regler. En opremsning af, hvilke programmer den har transmitteret i ugens løb, vil ikke kunne siges at karakterisere den.

1. november 1967.